

EL REPTÉ (I EL DEURE) DE LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI DOCUMENTAL

ELS DIPÒSITS DE L'ARXIU DE L'AJUNTAMENT DE TARRAGONA, PROJECTES I REALITATS

Joaquim Nolla Aguilà

Conservar el patrimoni documental és una obligació. Hem de preservar el llegat que ens ha arribat per gaudir-lo ara i en el futur. En aquest treball repassem les instal·lacions de l'Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Tarragona al llarg dels segles, tot evolucionant d'un concepte de magatzems a uns equipaments propis del segle XXI.

Preserving documentary heritage is an obligation. We must preserve the legacy that has come down to us in order to be able to enjoy it now and in the future. In this article we review the facilities used by the Municipal Archive of Tarragona City Council over the centuries, and its evolution from a place of storage into a 21st century facility.

PARAULES CLAU:

Tarragona, arxiu,
patrimoni documental,
ajuntament

KEYWORDS:

Tarragona, archive,
documentary heritage,
city council

UNA DE LES PRINCIPALS FUNCIONS, I PREOCUPACIONS, DELS ARXIVERS¹ ha estat, i és, la preservació dels documents en les millors condicions possibles. L'edifici, els dipòsits, el mobiliari, els materials dels contenidors, etc., poden afavorir o no la degradació i/o pèrdua definitiva de part de la nostra història.

L'Arxiu Municipal de Tarragona, com molts d'altres, va patir un problema greu pel que fa a les males condicions dels dipòsits i, consegüentment, per a la preservació de la documentació al llarg de tot el segle xx. Tot i els diversos intents de millora, no fou fins entrat el segle xxi que es va trobar la solució per a l'adequada conservació del seu ric patrimoni documental. En aquest article resseguirem la història dels dipòsits d'arxiu i la preocupació dels arxivers, i les seves gestions amb els diversos governs municipals, per fer paleses les mancances i les necessitats que per a la conservació del patrimoni documental eren més que necessàries. Anirem resseguint, des de finals del segle xix fins entrat el segle xxi, els diversos projectes per donar-hi solució.

◆ Els primers dipòsits de l'Arxiu ²

Les primeres notícies que en tenim són de principis del segle xvi, quan l'Arxiu, igual que l'Ajuntament, es trobava al carrer Major, 39. Allí va romandre fins l'any 1866, quan l'Ajuntament es traslladà a l'antic convent dels dominics, plaça de la Font, 1, per compartir l'espai conjuntament amb la Dipu-

---

1. Un exemple el trobem ja en el primer Reglament del personal al servei de l'Ajuntament de Tarragona, l'any 1859:

«Artículo 2

»El oficial archivero será responsable de la buena conservación, colocación por clases y custodia de los expedientes y documentos que existen y demás que ingresen en el Archivo.»

2. Parlarem d'arxiu entès com a dipòsit. La paraula *arxiu* té tres accepcions:

- ▶ Conjunt de documents (d'arxiu) produïts o rebuts per una persona jurídica o física o organització en el transcurs dels seus assumptes, i que són preservats.
- ▶ Lloc on es custodien els documents (d'arxiu) determinats de conservació permanent. [institució]
- ▶ Institució responsable de la gestió, la preservació i la comunicació de documents.

tació. Com era habitual en moltes institucions, les dependències de l'Arxiu s'ubicaren a les golfes de l'edifici.

Possiblement el dipòsit inicial fou suficient però, amb el pas del temps, la manca d'espai, de prestatgeries i de seguretat que feien malbé la documentació va començar a ser un problema greu, segons consta en diversos informes de l'arxiver Juan Ruiz Porta durant el primer terç del segle XX:

«Al Excmo. Ayuntamiento Constitucional de esta Ciudad.

»Durante los dos últimos años, el local destinado a Archivo municipal se ha nutrido de tal manera, que es indispensable que se proceda a la construcción de una nueva estantería para la custodia de la documentación de este Ayuntamiento.

»Las obras serán de muy poco coste, y no se ocultará a la ilustración de V. E. la gran ventaja que con ello se obtendrá.

»Lo que tengo el honor de someter a la aceptable consideración de V. E. a los efectos indicados.» 2 de enero de 1901³

«Me permito llamar su ilustrada atención acerca de lo muy conveniente que sería el pronto arreglo del local de este archivo, pues la estantería es ya insuficiente, que de algún tiempo a esta parte me veo en el caso de tener que depositar en el suelo los libros y legajos cuya custodia me está confiada.

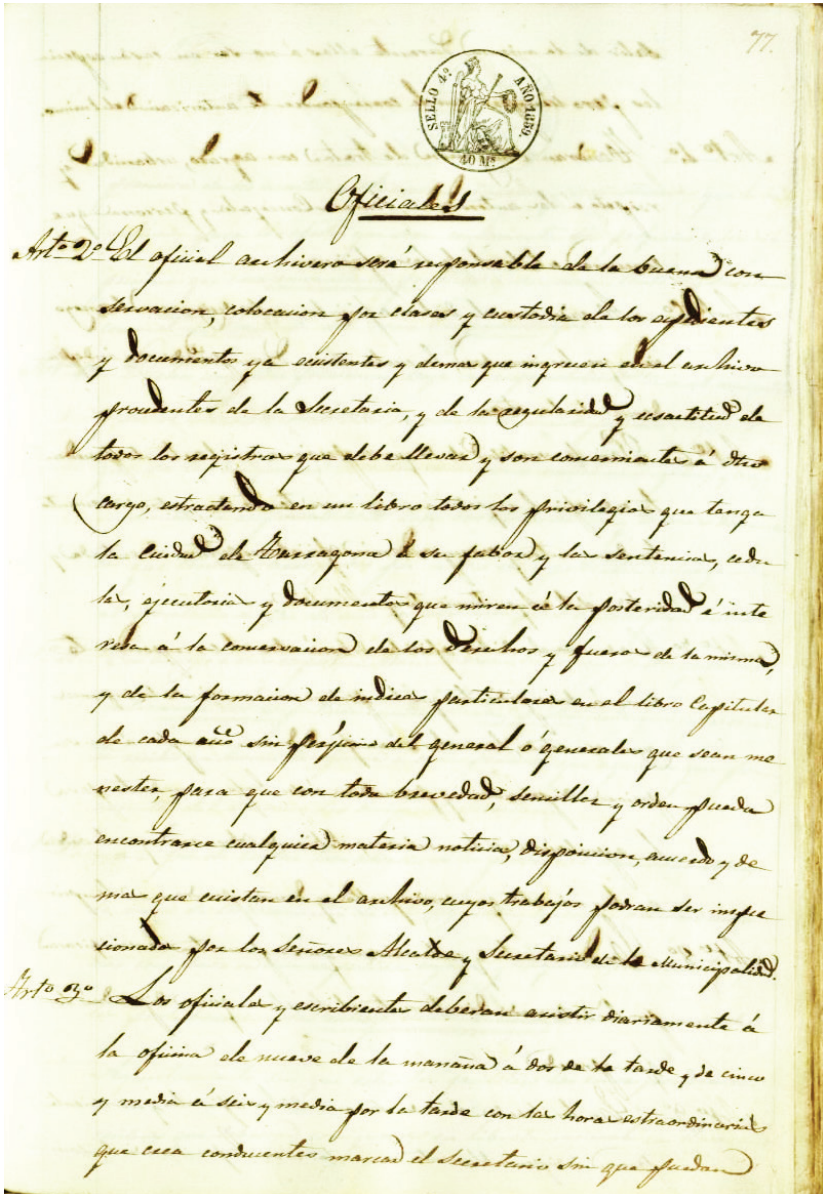
»Esto, como no se ocultará a la ilustrada penetración de V. E. y prescindiendo del mal efecto que pueda causar a los visitantes la deficiencia del local, supone en primer lugar el riesgo de que la documentación, con esas malas condiciones se deteriore como se está deteriorando, y en segundo, que pueden desaparecer fácilmente documentos de los cuales es responsable el archivero que suscribe, puesto que no le es posible colocarlos y guardarlos convenientemente.» 24 de octubre de 1904⁴

«Debo informarle que el pedrisco caído con los últimos aguaceros ha roto algunos cristales de las ventanas de la sala 1.ª de este archivo y de nuevo las aguas pluviales al penetrar en este local han deteriorado la documentación que, por falta de armarios y estanterías, continúa depositada en el pavimento de esta dependencia a mi cargo. En cuanto a la sala 2.ª las lluvias han deteriorado el techo y se han agrandado las grietas, que amenazan, tal vez, un no lejano

---

3. AHCT. Correspondència. Número topogràfic P2378.

4. AHCT. Informe a l'alcalde signat per l'arxiver Juan Ruiz Porta. Número topogràfic P8425.

Reglament del personal al servei de l'Ajuntament de Tarragona. Article 2 on es detallen les funcions de l'oficial arxiver. Any 1859

hundimiento. Urge poner término a estos graves inconvenientes.» 9 de noviembre de 1909⁵

«Excmo. Señor

»Dentro de pocos días, el 24 del próximo octubre, cumplirá un año que el que suscribe tuvo el honor de dirigir a V. E. la siguiente comunicación, que hoy dado el tiempo transcurrido, me veo en la imperiosa necesidad de reproducir, teniendo presente la oportunidad del nuevo presupuesto ordinario.

»En la sesión de noviembre de 1904, se aprobó por V. E. un dictamen de la Comisión de Gobernación, para ensanchar la dependencia del Archivo municipal, a causa de sus malas condiciones de ventilación y la escasez de estantería y armario, ya entonces insuficiente para contener los libros y legajos que en dicho local de continuo se van acumulando.

»Apreciando V. E. las razones que en dictamen se exponían y considerando de gran conveniencia el arreglo del archivo, que guarda tantos documentos de inestimable valor histórico, acordó que tan pronto lo permitieran las circunstancias, se procediese al arreglo y ensanche de la expresada dependencia y ha llegado, en opinión del infrascrito, de que, sin levantar la mano, se lleve a cabo tan importante mejora.

»Efectivamente por falta de estantería, están depositados en el suelo centenares de legajos y libros de verdadera importancia, que sufren las contingencias de su pésima instalación y al daño que esta documentación experimenta, hay que añadir el peligro que supone su gran peso, que, cargando en el pavimento, no muy resistente, por cierto, hace pensar en un no muy lejano derrumbamiento.

»Cada año que transcurre, aumenta el caudal de la documentación que allí se archiva y aumentan, también, como es lógico, los inconvenientes que el infrascrito expone, en opinión del cual, no se puede prescindir de la supresión de la sala 1.ª, local sin ninguna condición de seguridad, cuyo techo se ha hundido en más de una ocasión a causa de su estado ruinoso y por afluir allí las aguas pluviales, que alguna vez han deteriorado la documentación en dicha sala depositada. Esto sin contar que esta es la única dependencia de paso para ir a los desvanes i almacenes altos del Ayuntamiento, teniendo que permanecer abierta constantemente la puerta, por ser la que da acceso al Archivo.

»Aun prescindiendo del mal efecto que causa a las personas eruditas que visitan el archivo la deficiencia y pésimas condiciones de esta local,

---

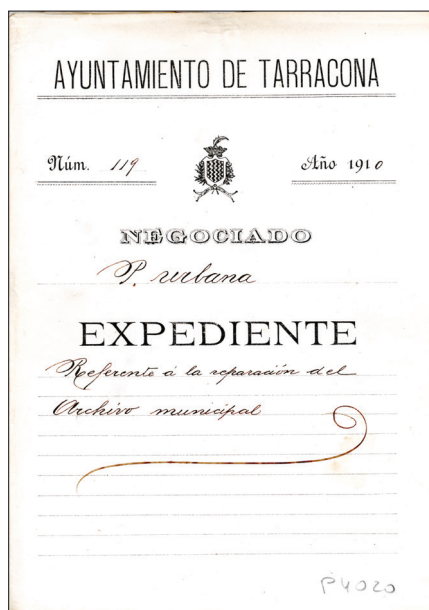
5. AHCT. Correspondència alcaldia. P4011.

continuar las cosas como hasta hoy, supone la facilidad con que pueden desaparecer los documentos que allí se custodian.

»En compensación de este local, podría el portero Don Ramón Combalia, pasar a la habitación que ocupaba el que también fue portero Don Rafael Roig, desalojada desde su fallecimiento, y de esta manera podría quedar dotado el Archivo de una sola y espaciosa sala, que llenar las necesidades que su buen servicio e instalación reclaman, si se destinase a archivo el piso del Sr. Combalia.

»También entiende el que suscribe que debería procederse, desde luego, a la substitución del actual enladrillado de la sala 2.ª *porque* a causa de su desgaste, levanta continuamente polvo, que, convertido en polilla, es un enemigo tan terrible de los libros y los documentos, y un criadero de toda suerte de insectos; y como es esta la sala donde existe la documentación de verdadero valor histórico debería arreglarse el techo, hasta el punto de dar paso con las últimas filtraciones producidas, a las aguas pluviales, ocasionando el consiguiente deterioro a los documentos, sin contar el peligro de hundimiento que esas grietas significan.

»Otra de las modificaciones que el infrascrito propone es la substitución de las puertas de madera de los armarios, por puertas alambradas como en todos los archivos, porqué además de que con ello se ganará mucho

Expedient de reformes a l'Arxiu. Any 1910.

desde el punto de vista estético, estará la documentación oreada de continuo, en beneficio de la higiene que los documentos necesitan.

»Este pensamiento consiste en la formación de una biblioteca municipal, con la base de las colecciones de la Gaceta, Boletín Oficial, obras de derecho administrativo, legislación municipal, memorias y folletos, libros de carácter histórico, científico y literario adquiridos por el Ayuntamiento y que en lo sucesivo adquirirá, colecciones de los periódicos locales, etc. Todo lo cual es frecuentemente objeto de consulta, como podría formarse fácilmente, también, un museo municipal, que resultaría muy interesante, contando como se cuenta con los documentos y sellos diplomáticos, objetos de arte, fotografías, banderas y estandartes, objetos históricos, medallas conmemorativas, diplomas, armas, etc.

»Como se ve, no se trata de tomar un nuevo acuerdo, Excmo. Sr., sino dar cumplimiento al de 25 de noviembre de 1904, porque es del todo necesario e indispensable ensanchar el local del Archivo, puesto que así lo exigen el buen nombre de Tarragona y la cultura de la corporación.» 30 de septiembre de 1910⁶

«Desde que el Excmo. Ayuntamiento en la sesión de 25 de noviembre de 1904, en vista de las razones alegadas por el infrascrito, tomó el acuerdo de proceder al arreglo de este Archivo municipal, han transcurrido siete años.

»Las circunstancias no han permitido realizar dichas obras y es inútil que someta a la clara penetración de V. E. que de entonces acá, el ingreso de libros y documentos en esta dependencia ha sido tan enorme que ya en su día, por la insuficiencia del local y por la falta de estantes y armarios, ofrece un aspecto muy deplorable, en grave perjuicio de la documentación que es de inestimable valor histórico y del buen nombre y cultura del Excmo. Ayuntamiento.

»Lo que tengo el honor de someter al ilustrado y siempre respetable criterio de V. E. a fin de que sirva disponer lo que juzgue conveniente para que pueda procederse al arreglo de este archivo en armonía con la importancia que tiene y han de tener los ayuntamientos capitales de provincia.» 17 de octubre de 1911⁷

Posteriorment, l'any 1920, l'arquitecte Josep Maria Pujol va elaborar un projecte per tal de col·locar l'Arxiu a l'antiga sala de sessions de l'Ajuntament, però no va reeixir. No tenim notícies del motiu pel qual es va de-

6. AHCT . Policia Urbana. Exp. 119/1910. P4020.

7. AHCT. Informe dirigit a l'alcalde signat per l'arxiver Juan Ruiz Porta. Número topogràfic P8425.

sestimar, possiblement es va deure al fet que es devia reservar l'espai per a altres usos.

«En distintas ocasiones se ha reconocido la necesidad de arreglar el Archivo municipal y no hay que reproducir las razones que abonen el ejecutar tan imprescindible obra puesto que de todos son conocidas.

»En la ocasión presente y para llevarlo a cumplido término el señor arquitecto en cumplimiento de lo acordado ha presentado el proyecto para colocar el Archivo en el antiguo Salón consistorial, que ha merecido la aprobación de esta comisión, la cual tiene el honor de someterlo a la superior de V. E. a fin de que se digne acordar la realización de dichas mejoras en la forma más conveniente para el erario municipal y con sujeción al presupuesto de 8.000 pesetas que también acompaña dicho funcionario.» 29 de septiembre de 1920⁸

◆ El projecte d'un nou edifici per a l'Arxiu de l'any 1922

Sens dubte les necessitats de millora eren evidents i es va voler aprofitar el trasllat del parc de bombers, que ocupava un local annex a l'Ajuntament des de l'any 1887 i que es traslladà definitivament a l'edifici de les peixateries, l'any 1923, després de fer-ne l'arranjament.

La corporació va encarregar a l'arquitecte municipal Josep M. Pujol⁹ la redacció d'un projecte per a construir un nou edifici, previ enrunament del que havia ocupat el parc de bombers, annex a l'Ajuntament, on s'instal·laria l'Arxiu a planta baixa i la sala de reunions de les comissions a la primera planta. Segons la memòria que presentava —es transcriu íntegrament pel seu interès—, l'estat de l'Arxiu era força lamentable i era més que urgent donar-hi una solució. A banda del problema d'espai, ja conegut, parla d'una

8. AHCT. Correspondència. Número topogràfic P14471.

9. Josep M. Pujol de Barberà va néixer i viure a Tarragona entre els anys 1871 i 1949. Va obtenir el títol de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona amb només vint-i-un anys. L'any 1897 va prendre possessió del càrrec d'arquitecte municipal de Tarragona, que exerciria fins l'any 1939. En l'àmbit urbanístic cal destacar el pla de l'Eixample de l'any 1922. Entre les seves obres més emblemàtiques trobem: el mercat Central, l'edifici de l'Escorxador, l'edifici de la Cooperativa Obrera de Tarragona, el col·legi dels germans de la Salle i el col·legi i església de les Carmelites, etc., molt presents encara avui dia.

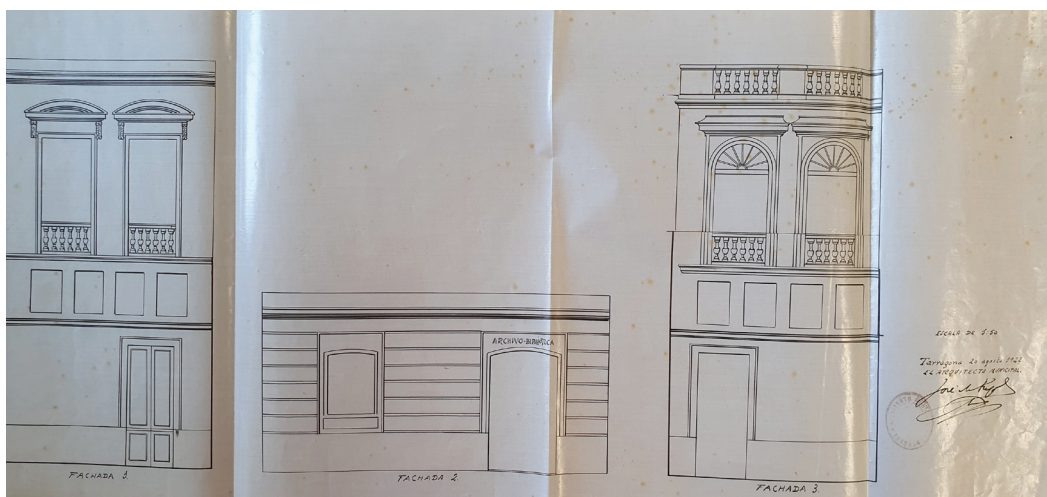
L'any 2017 el Servei d'Arxiu i Documentació Municipal va organitzar una sèrie d'actes per tal de donar a conèixer la seva obra i la seva figura: <https://www.tarragona.cat/patrimoni/fons-documentals/arxiu-municipal-tarragona/difusio/exposicions/josep-m-pujol-de-barbera/copy_of_josep-m.-pujol-de-barbera>

degradació de la documentació greu causada per la humitat i els rosegadors. La proposta va més enllà del guany de superfície i apunta les millores tant pel que fa a la conservació de la documentació (humitat i rosegadors), com les mesures per a la prevenció d'incendis, així com per a la consulta pels investigadors.

«Las Casas Consistoriales de la Ciudad de Tarragona se hallan emplazadas, lo propio del solar de la diputación provincial, en un antiguo convento de los PP Dominicos, que por virtud de la expulsión de las comunidades religiosas, fue confiscado en beneficio de la nación y cedido para el objeto que actualmente sirve, a las dos entidades representativas de la provincia y la ciudad.

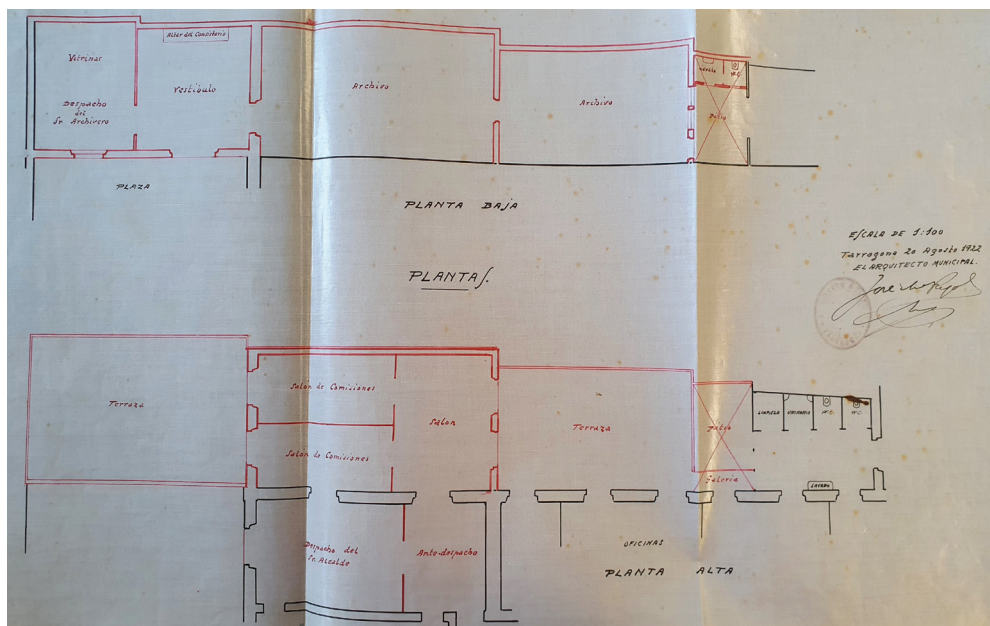
»Así como la excelentísima Diputación Provincial, pudo, por la holgura de sus presupuestos construir un nuevo edificio capaz para satisfacer con todo desahogo sus necesidades de orden burocrático y de relación, el Ayuntamiento, más pobre, no construyó más que una pequeña parte de su casa, utilizando para el resto que es la mayor, el vetusto caserón que formaba el convento dominico, que si por el momento y durante un regular número de años permitió albergar sus empleados y satisfacer sus necesidades, en orden a la materialidad de la superficie y no en lo concerniente al decoro que les es debido, el aumento incesante de los servicios encomendados a un ayuntamiento capital de provincia, hace indispensable una ampliación importante de sus locales.

Projecte del nou Arxiu, any 1922. Arquitecte Josep M. Pujol de Barberà (façanes).

»Además, el Archivo de Tarragona, que contiene códices y documentos importantísimos, que constituyen inapreciables joyas para la historia local y para la patria, se halla situado en el segundo piso de la casa, en local insuficientísimo y sin las necesarias condiciones de seguridad que no permiten conservar las riquezas innúmeras que admiran los bibliófilos, riquezas que se destruyen fácilmente por las perennes humedades y por los inevitables insectos que carcomen y roen las pruebas y ejecutorias de la nobleza y abolengo de la imperial ciudad de Tarragona. Sería un crimen nefasto la continuación de este lamentabilísimo estado de cosas, y por ello, la corporación municipal se ha preocupado de instalar decorosa y holgadamente el Archivo consistorial de la ciudad, encargando al arquitecto firmante el oportuno proyecto que se resume en este documento.

»A mediodía del edificio consistorial existe en planta baja un cuerpo que fue destinado a albergar el parque de bomberos, con un pequeño jardín al fondo. Dicho cuerpo, por sus malas condiciones de seguridad ha sido desalojado recientemente, trasladado a otro local externo al parque citado. Se proyecta derribar este cuerpo de edificio, construyendo el Archivo en planta baja y destinando el primer piso alto a salas de reuniones de comisiones y terraza de esparcimiento de las oficinas, dejando al fondo un patinejo para la ventilación de los retretes y lavabos anejos al Archivo.

Projecte del nou Arxiu, any 1922. Arquitecte Josep M. Pujol de Barberà (planta).

Por esta disposición, un cuerpo especial, de planta baja solamente, albergará el vestíbulo y el despacho del sr. archivero, emplazándose en el primer departamento citado el altar de los regidores, bellísimo ejemplar de la escultura plateresca del siglo XVI, que es una verdadera joya y que en la actualidad no puede ser admirado como merece por no haberse podido montar por falta de espacio. En el despacho del sr. archivero, se custodiarán en sendas vitrinas los códices y documentos importantes que, como se ha dicho, constituyen una gloria de la ciudad.

»Dos salas de gran capacidad contendrán los legajos de expedientes y documentos que reflejan la vida de la ciudad de Tarragona desde los albores de la edad media hasta nuestros días, y convenientemente separados, los libros modernos que constituirán la base de una biblioteca municipal, destinada a adquirir mayores vuelos, con edificio propio, independiente de la sede comunal.

»La construcción que se ha proyectado es digna de la importancia de su misión, siendo la sillería, majestuosa y severa siempre, la decoración natural de sus paramentos exteriores, de conformidad con el resto de la fachada principal de las casas consistoriales, con la que debe armonizar. Los muros interiores son constituidos por una masa de hormigón de portland, para darles la consistencia propia de una perenne duración. Los techos son formados por jácenas de hierro y bovedillas de gran resistencia, sobre los que se instalarán los pavimentos de baldosa hidráulica, contrarios al polvo que tanto perjudica la duración de los documentos custodiados, y evita la presencia de los insectos como la carcoma y el gorgojo, enemigos de los archivos. El suelo del propio pavimento, sobre una gruesa capa de hormigón de portland sentado sobre un terraplén aislador, impedirá que la humedad se posesione del local. La iluminación natural se logra abundantemente por medio de grandes ventanas elevadas que, junto con claraboyas superiores en la parte de la terraza, proporcionarán la luz cenital y semicenital, completada durante la noche mediante la adecuada instalación eléctrica, cuya línea estará cobijada por tubos Bergmann, que imposibilitaran la formación de cortocircuitos y por ende los incendios.» 20 de agosto de 1922¹⁰

Per acord del Ple, el 4 de setembre de 1922, es va aprovar la construcció de l'edifici. El pressupost per a la construcció i condicionament de l'Arxiu era de 75.207 pessetes. Com que l'Ajuntament no disposava de recursos propis per a fer front a l'obra es va instruir un expedient per tal de transferir

---

10. AHCT. Projecte Arxiu Municipal. Número topogràfic P4634.

la inscripció nominativa del deute perpetu al quatre per cent dels recursos propis.

Desconeixem els motius pels quals al final no es va fer l'Arxiu. Tot i resseguir la documentació no hem trobat cap notícia al respecte. El fet és que continuà a les golfes de l'ajuntament i no es donà solució a un problema que començava ser molt greu.

◆ **L'Arxiu municipal durant la Segona República.**

Un interès no plasmat

Com no podia ser d'altra manera, la corporació republicana es va mostrar interessada en millorar les instal·lacions i fer un nou arxiu. Amb aquesta finalitat comprà, l'any 1932, l'edifici conegut com a Casa Sefus.

Ara bé, al final l'obra no es va fer (no hem localitzat el projecte de rehabilitació). A banda de la compra no es va anar més enllà d'una declaració d'intencions del projecte que el govern volia portar a terme i que trobem a l'editorial del *Diari de Tarragona* de l'any 1932.

«Recordem perfectament que fa uns anys deixàvem oir des d'aquest mateix lloc el nostre clam per la forma realment ignominiosa i abandonada com els ajuntaments de llavors tenen una cosa tan important com és l'Arxiu municipal.

»I dèiem llavors: és un cas paradoxal que mentre les famílies d'antigues cases pairals consideren els seus pergamins i els documents que acrediten la seva noble nissaga i la seva antigor com allò més valuós i sagrat del patrimoni llur que acrediten la seva noblesa conservant-los en caixetes de plata i en vitrines posades sovint en lloc preferent del saló, per tal que tothora puguin ésser admirats, l'Ajuntament de Tarragona, la casa pairal per excel·lència de tots els tarragonins, ha tingut fins ara el seu Arxiu, els seus antiquíssims llibres d'actes, que són en realitat els seus pergamins, tots els documents valuosíssims aplegats en el transcurs de mants segles i fins i tot un cert nombre d'objectes històrics de positiu valor, en el lloc més apartat, més mal condicionat, més esquifit i més poc agradós del seu gran edifici.

»Ningú no es podrà formar una idea ni tan sols aproximada de l'estat vergonyós d'abandó, pesi a l'enorme bona voluntat del funcionari municipal que n'ha tingut cura, en què han estat tinguts un any darrere un altre tots aquells munts d'informes d'antigues publicacions; de vells documents, d'interessants volums. N'hi ha prou amb dir que conservant-s'hi

elements d'un valor tan positiu que són consultats amb certa freqüència per investigadors estrangers, no es disposi ni d'un elemental catàleg que sigui garantia de la seva conservació i de l'ordenació que correspon. I el pitjor és que la formació d'aquest catàleg resulta absolutament impossible, mentre hagi de subsistir el confús amuntegament al qual obliga la mancança absoluta de lloc, en la golfa on l'Arxiu radica.

»Sortosament, amb motiu d'una visita que haguérem de fer a l'Ajuntament dies enrere, ens assabentàrem amb veritable satisfacció que aquella gran ignomínia aviat tindrà fi, car l'alcaldia té el propòsit, d'acord amb els companys de consistori, de fer que l'Arxiu, la dependència on radiquen els elements que ben bé podríem batejar amb el nom de tresor municipal, sigui, en certa forma, la més decorosa, la més ben condicionada, posant-la en condicions de fàcil accés per al públic i en forma que la visita dels historiadors o recercadors nacionals o estrangers no ens hagi de fer sortir els colors a la cara, com ara s'esdevé amb sobrera freqüència.

»Per tal de dur a bon terme aquesta obra meritòria que constituirà el major orgull de l'Ajuntament actual, es compta ja amb un lloc adequadíssim, magnífic, que formarà possiblement una gran sala tota voltada d'armaris amb una vitrina central per als diferents objectes històrics avui desperdigats i gairebé desconeguts, i per a l'exhibició permanent d'aquells documents i llibres de major valor i importància històrics.

»En aquesta gran sala que podria fins i tot rebre llum zenital i retransmetre-la a les dependències de dessota, hi hauria manera de col·locar-hi una taula especial per als lectors o investigadors, cosa que avui cal, en tot cas improvisar en les condicions més desdignificadores de l'important Arxiu municipal, provocarem una gran satisfacció.

»Estem ben segurs que, amb la divulgació d'aquests propòsits favorables en tots els tarragonins amants de la cultura, i demostrarem una vegada més l'enorme diferencial que hi ha entre els procediments i sobretot, entre la sensibilitat moral dels homes de la República i els de l'antic règim. Perquè és evident que permetre, com permetien els segons, que l'Arxiu municipal fos el dipòsit de trastos vells, la golfa, el cau de pols i de brutícia, el camp propici à totes les depredacions documentals —que d'algunes ben escandaloses potser caldrà parlar-ne algun dia— era ben bé no tenir sensibilitat moral, ni concepte de la cultura, ni nocions de dignitat política i ciutadana.»¹¹

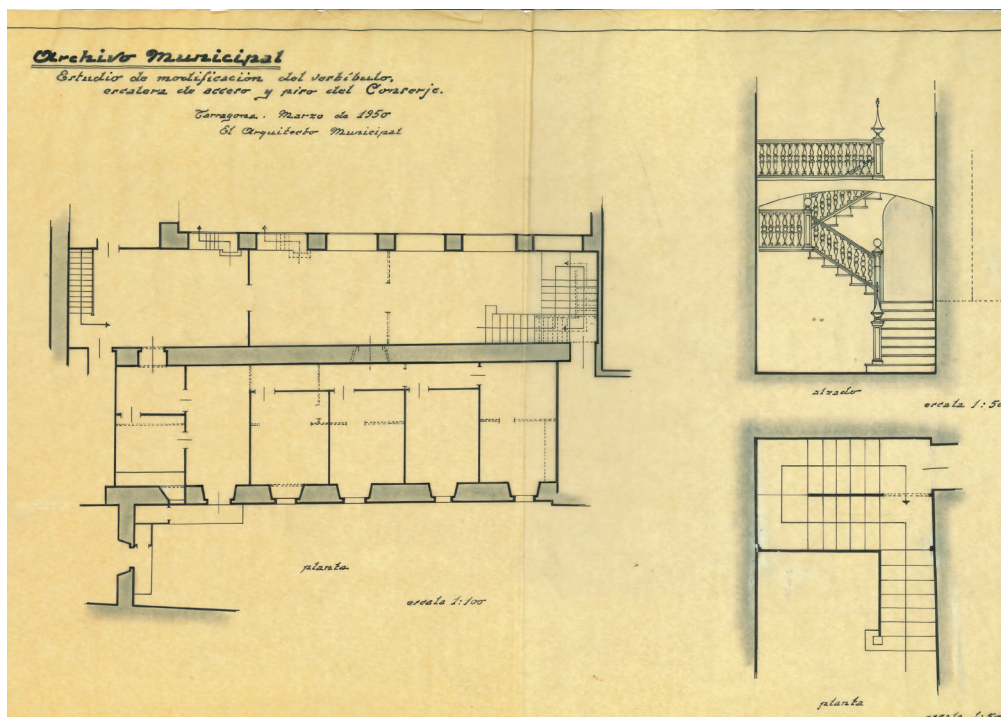
11. BHMT. *Diari de Tarragona* 2 d'abril de 1932. Al ser l'editorial, no va signada, però molt possiblement la va escriure Lluís de Salvador, que escrivia la secció «Els dies i els fets».

◆ Arranjaments al dipòsit d'arxiu de les golfes de l'Ajuntament a meitats del segle xx

Sense donar solució al problema de l'espai, almenys l'Ajuntament va fer obres d'urgència l'any 1943 per tal d'assegurar que no entrés aigua al dipòsit de l'Arxiu i frenar en part la degradació de la documentació. L'arquitecte municipal va elaborar un projecte, acompanyat del corresponent pressupost de 559 pessetes, per reparar el sostre. La Comissió Municipal Permanent va aprovar el projecte el 22 de gener de 1943.

«La cubierta del edificio de este Excmo. Ayuntamiento, y en la parte que corresponde a la dependencia destinada al Archivo, se encuentra en malas condiciones, necesitándose, a juicio del técnico que suscribe, reponer todas la tejas que se encuentran rotas y cambiar algunas de las vigas que no ofrecen seguridad y que podrían causar su derrumbamiento.

»El cielo-raso del departamento antedicho se encuentra igualmente en estado ruinoso, precisándose también su urgente demolición y construcción de uno nuevo.

Projecte de reforma de les escales d'accés a l'Arxiu. Any 1950

»Estas obras que creemos de necesidad muy urgente pueden resultar muy económicas, pues dándose el caso de que el cielo-raso que hay que demoler está sostenido por una serie de vigas en buen estado y de escuadrería exagerada, representa un material de valor que compensa el coste de los trabajos a realizar.

»La madera necesaria para la sustitución de las vigas del tejado y para la reconstrucción del cielo-raso, se encuentra disponible en los almacenes municipales.» 28 de diciembre de 1942¹²

En acabar les obres, i pintats els armaris i les prestatgeries, es va proposar canviar el paviment, que estava enfonsat i desnivellat en gran part. Novament la Comissió Municipal Permanent va aprovar-ho el 19 de maig de 1943.

L'any 1950, trobem un projecte de millora de l'accés a l'Arxiu municipal. Per tal d'accedir al dipòsit era necessari pujar fins a les golfes i pujar unes escales que, possiblement, no es consideraven adequades. De fet és un estudi de modificació del vestíbul, l'escala d'accés i el pis del conserge. És un avantprojecte de l'arquitecte municipal que no està signat. Atès que no es porta a terme, el considerarem un de tants projectes municipals que queden al calaix. Els problemes als dipòsits continuaren sense solució.

◆ Un nou projecte. La Casa Sefus

L'any 1970 l'equip de govern recupera la idea, abans esmentada, de rehabilitar Casa Sefus per tal de destinar-la a arxiu històric.

«La Comisión Municipal Permanente, en sesión celebrada el día veintinueve de los corrientes, adoptó por unanimidad el siguiente acuerdo:

»Aprobar el proyecto de restauración del edificio medieval adquirido por el Ayuntamiento en 1932 para destinarlo a archivo histórico de la ciudad, conocido como Casa Sefus, situado entre la bajada del Rosario y la plaza del Pallol en uno de los rincones más antiguos y de mayor tipismo de la ciudad, solicitando de la Dirección General de Promoción del Turismo, Ministerio de Información y Turismo, una subvención por el total del proyecto redactado por el arquitecto municipal Sr. Lamich, que asciende a tres millones cuarenta y ocho mil novecientos catorce pesetas con treinta y seis céntimos, dándose cuenta de ello al Excmo. Ayuntamiento en Pleno.»¹³

12. AHCT. Fomento. Expedient 02/1943. Número topogràfic P 4137.

13. AHCT. Projecte de restauració de la Casa Sefus destinat a arxiu històric 1972-1977. P2468/3.

Imatges dels dipòsits d'arxiu de les Golfes de l'Ajuntament. Anys 1960. CIT/l'Arxiu.
Autor: desconegut.

Imatges dels dipòsits d'arxiu de les Golfes de l'Ajuntament. Anys 1960. CIT/l'Arxiu.
Autor: desconegut.

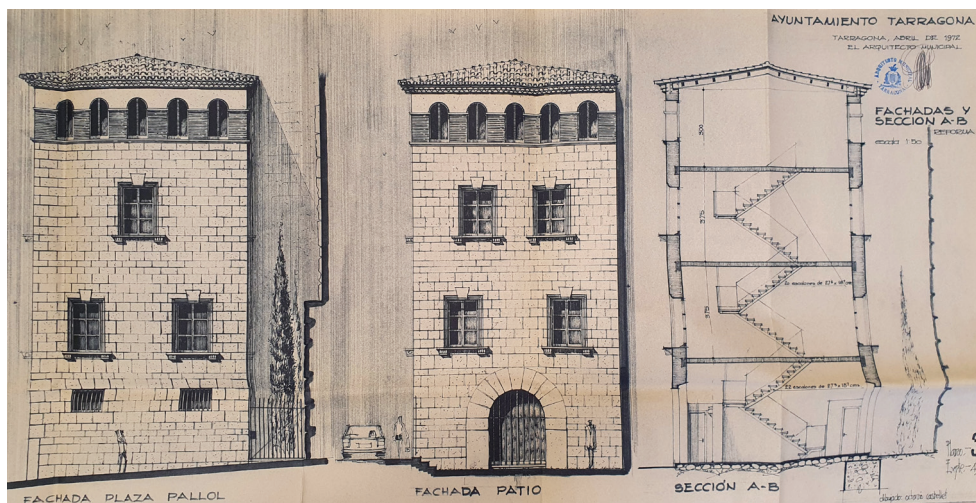
Més que buscar una solució al problema de la preservació de la documentació, creant un nou arxiu, va ser una rehabilitació plantejada per tal de salvaguardar un edifici històric situat al bell mig del nucli antic. De fet, en la memòria del projecte es remarca l'estat ruïnós de l'edifici:

«La corporación municipal decidió restaurarlo con el fin de salvar el ambiente del conjunto monumental y el muro romano que contiene en su interior haciéndolo visible des de la plaza, y destinándolo a archivo histórico de la ciudad albergando en el mismo el “legado de Gramunt” que el ilustre tarraconense hizo donación en su día a la ciudad.»

El projecte tècnic, més enllà d'aquesta referència, no incloïa cap requeriment tècnic per tal de condicionar l'espai com a dipòsit documental. Les obres es van fer en quatre fases entre els anys 1972 i 1975. Finalitzada l'obra no es va plantejar en cap moment el trasllat de l'Arxiu i aquest continuà a les golfes de l'Ajuntament.

La premsa a l'època se'n va fer ressò en dues notícies relacionades tant amb l'obra en si com amb la finalitat a la qual destinar l'edifici:

«Sobrepasa el millón —concretamente 1.027.095 pesetas—, la primera de las inversiones realizadas en Cal Sefus, notable edificio de la bajada del Roser, esquina en la plaza del Pallol, adquirido en 1933 por el Ayuntamiento para destinarlo a archivo histórico municipal. La primera fase de los trabajos ha sido posible merced a la aportación de la Dirección General de

Projecte rehabilitació “Casa Sefus” per a Arxiu. Any 1972.

Promoción del Turismo, mediante la entrega de tres millones en otras tantas anualidades, la primera de las cuales, unido a la aportación municipal, ha sido aprobada.»¹⁴

«Escribimos bajo la impresión de que nuestros planteamientos pueden ser escuchados. Vamos a tratar de la hemeroteca municipal, doblemente necesaria teniendo en cuenta el número cada vez mayor de estudiantes e investigadores de nuestras cosas. En realidad, en el Archivo del Ayuntamiento existen varias colecciones de periódicos, más o menos completas, pero nuestro deseo sería que la hemeroteca ocupara lugares propios como medios de ayuda al erudito. Y decimos cuanto antecede porque las dependencias del Archivo comienzan a resultar insuficientes, pues el aumento en el número de documentos tramitados obliga a la habilitación de nuevas estanterías y locales. Cuando una ciudad crece y se expansiona, todos los servicios se resienten de la falta de espacios. Reciente está la ampliación del edificio de Correos o la evacuación por parte de la Diputación de varias de sus oficinas hacia otros centros y lugares. El Ayuntamiento adquirió unos inmuebles en la rambla Vella que muy bien podrían arreglarse para nuevas dependencias, aun cuando vamos siguiendo el proceso de aprovechamiento de espacios en lugares abandonados y que nos parecían inverosímiles de arreglo.»¹⁵

◆ Una nova proposta. L'adaptació de l'antic ajuntament al carrer Major per a l'Arxiu municipal

El problema continuava sent present i novament tenim notícies d'un nou projecte per a dipòsit de l'Arxiu. En el marc d'una reestructuració del Palau municipal, es planteja guanyar les golfes de l'ajuntament per a nous usos administratius, cosa que comportaria donar solució a l'Arxiu traslladant-lo a l'antic ajuntament.

Estudi proposta de l'arquitecte municipal:

«Antecedents

»Els diversos projectes que convergeixen són:

1. Adaptació de l'antic ajuntament del carrer Major a Arxiu municipal.
2. Remodelació de l'actual Palau municipal.
3. Projecte d'ampliació a les cases 51, 53 i 55 de la rambla Vella.

14. BHMT. *Diario Español*, 13/12/1973.

15. BHMT. *Diario Español*, 18/02/1977.

El projecte de l'Arxiu acompanya un detallat estudi que hom va lliurar a l'alcalde en el seu dia. Nosaltres redactarem una breu memòria i uns plànols com a avantprojecte. Probablement la complexitat estètica i morfològica de l'edifici aconselli fer-hi canvis importants. En qualsevol cas, caldrà prendre determinades decisions sobre el terreny i sobre la marxa de les obres. La duració no pot ser menys d'un any, per bé que en un termini anterior podria començar a dipositar-hi material en pisos alts.

»La proposta

1. Altell provisional, preparació de l'ordenador i remodelació a la planta baixa.
2. Començar les obres del nou Arxiu al carrer Major.
3. Estudi complet del funcionament del Palau municipal en el supòsit que l'Arxiu ja no hi és...»¹⁶

Les obres, tant del Palau municipal com de l'antic ajuntament es realitzaren en part. L'Arxiu municipal no es va traslladar i continuà a les golfes del Palau.

El condicionament de l'antic ajuntament va permetre instal·lar un nou equipament municipal, la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona, que es va inaugurar l'any 1985 amb el fons de publicacions periòdiques i monogràfiques que es conservaven a l'Ajuntament de Tarragona i la biblioteca de temàtica tarragonina del notari i bibliòfil Josep Gramunt i Subiela. Durant els seus anys de vida ha incrementat els seus fons amb manuscrits, edicions de llibres del segle XVI endavant, llibres de bibliòfils, cartells dels actes municipals i capçaleres de les revistes i publicacions locals de Tarragona.

◆ La solució «provisional» per a la documentació administrativa: una nau industrial al polígon

Tot i algunes reformes al dipòsit de les golfes de l'ajuntament i la creació de nous dipòsits auxiliars repartits per altres ubicacions de l'Ajuntament, amb la consegüent dispersió de la documentació, la situació va arribar al punt de ser insostenible. A principis dels noranta del segle XX l'arxiver municipal, Francesc Barriach, fa constar, un cop més, en diversos informes que hi havia un greu problema, tant d'espai com pel que feia a les condicions mínimes per a la conservació de la documentació.

16. AHCT. Expedient d'Acció Ciutadana. 25 de juny de 1980. P 15819/13.

«Havent-se ingressat darrerament els documents de Dipositaria, Tresoreria, Caixa, Llicències d'obres, Obertura d'establiments, etc. corresponents a l'any 1989, els quals són els departaments que més quantitat de paper generen, li passo a donar compte de l'estat actual en què es troba l'Arxiu.

1. Queden a disposició d'acollir nova documentació uns 200 ml de prestatgeria.

2. Actualment s'ha fet recompte en totes les dependències municipals de la documentació que s'hi guarda i s'ha constatat que hi romanen uns 600 ml de documentació per ser enviada a l'Arxiu definitiu.

3. Donada aquesta situació em veig amb el deure de comunicar-li que les dependències de l'Arxiu municipal han quedat obsoletes.

4. Partint de la base que la documentació generada pels diversos departaments durant un any és aproximadament de 120 ml de prestatgeria, per tant és del tot impossible poder allotjar aquesta documentació en cap altre lloc de l'Arxiu.

5. Una de les solucions a curt termini que es podria arbitrar seria fer un expurgo, amb la qual cosa es resoluria una part molt minsa de la manca d'espai. Altra solució seria traslladar part de la documentació que avui pràcticament no es consulta, però que s'ha de guardar des del punt de vista històric. Podria habilitar-se en un lloc adient com un magatzem, etc.

6. La solució que es valora és la remodelació de l'ajuntament. S'ha pogut comprovar que la ubicació de l'Arxiu només té capacitat per a un període d'entre dos i quatre anys, per tant no es vàlida aquesta solució en vistes de futur. Per això crec que es necessari fer una reconsideració del tema, i que mirant en perspectives de futur s'hauria d'habilitar un local d'una capacitat aproximada de 600 m² i 6.000 ml de prestatgeria.

Juny de 1991

«Com a conseqüència de l'increment de la documentació produïda per aquest Ajuntament, les dependències de l'Arxiu municipal han quedat col·lapsades. Aquest fet ja és va advertir en diversos informes emesos per aquest arxiu des de fa més de dos anys.

»Davant aquesta situació i preveient que en un futur no llunyà encara s'incrementarà més la producció de documentació, i per evitar la falta d'operativitat de l'Arxiu amb repercussions en la tramitació i consulta d'expedients, seria necessari comptar amb un espai físic que reuneixi les següents condicions mínimes:

»Disposar d'un local d'una superfície mínima de 400 m² que tingués els serveis de llum, aigua i clavegueres, una petita oficina, un bon accés

per a l'entrada de vehicles per a la càrrega i descàrrega de material; que estigués relativament allunyat de la ciutat, que tingués les condicions de temperatura i humitat per a aquest tipus d'instal·lacions i finalment uns dos mil metres lineals de prestatgeries per a ubicar-hi la documentació.»
Abril de 1993¹⁷

Davant d'aquesta situació l'Ajuntament, el Ple de 20 d'abril de l'any 1993, va aprovar el plec de clàusules per a l'adjudicació per concurs, per a l'arrendament d'un local per instal·lar-hi part de la documentació de l'Arxiu. El plec marcava les condicions mínimes que havia de reunir la nau per a dipòsit d'arxiu:

- Una superfície mínima de 400 m².
- Disposar dels serveis d'abastament d'aigua, de llum i de clavegueram.
- Disposar un accés apte per a l'entrada de vehicles per a la càrrega i descàrrega de material.
- Tenir la seva ubicació dins del terme municipal de Tarragona.
- Reunir les condicions de temperatura i d'humitat adients per a aquest tipus d'instal·lació.
- Disposar de serveis sanitaris aptes per a ser utilitzats sense la necessitat de fer cap tipus d'obra.
- Que la seva disposició permeti la col·locació d'un mínim de 2.000 ml de prestatgeries.
- Que permeti la ubicació d'un espai diferenciat d'oficines.

Al concurs es presentà una sola oferta, que resultà guanyadora. Prèviament al contracte es sol·licità un informe de l'arxiver que fou favorable, atès que no solament complia amb els requeriments exigits, sinó que presentava un ubicació idònia considerant que l'elevació de la nau respecte al vial públic impedia possibles inundacions, com havia passat en d'altres naus del polígon anteriorment.

Aquesta nau, dipòsit de la documentació administrativa des de l'aleshores fins l'actualitat, està ubicada al polígon Francolí. Al llarg dels anys s'han realitzat algunes millores per tal d'adequar l'espai als requeriments mínims per a ser considerat un dipòsit d'arxiu més que un magatzem pròpiament dit: instal·lació d'alarmes volumètriques i alarmes d'incendis i, es-

---

17. AHCT. Expedient de contractació 42/1993. P 17014.

pecialment, l'ampliació de les prestatgeries amb la instal·lació d'uns passadissos metàl·lics (anys 1999 i 2004).

Característiques actuals del dipòsit documental de la nau del polígon:

- Superfície: 600 m²
- Capacitat: 4.580 metres lineals
- Equipament: prestatgeries fixes metàl·liques

◆ **L'impuls definitiu. La creació del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal**

La nova etapa de transformació i modernització administrativa iniciada per l'Ajuntament de Tarragona a principis d'aquest segle, així com l'objectiu de descongestionar el Palau municipal amb el trasllat de vint-i-un departaments a les noves dependències de l'Ajuntament ubicades a l'edifici de la rambla Nova 59, va significar l'impuls definitiu per tal de donar solució no solament al problema de l'espai, sinó al model de gestió del patrimoni documental.

El Ple de l'Ajuntament de Tarragona, el dia 3 de desembre de 2004, aprovà la creació del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal en el marc del procés de modernització de l'administració i la gestió municipal. Els tècnics incorporats al servei endegaren un pla de treball per tal de valorar la situació i proposaren diverses millores tant pel que fa a la millora dels equipaments dels dipòsits com a la redistribució de la documentació en aquests, seguint el criteri de la freqüència de consulta i el seu valor històric.

Es van dur a terme les següents actuacions:

- Dipòsit de la plaça de la Font:
  - * Optimització del dipòsit de les golfes de l'Ajuntament amb la selecció de la documentació que calia transferir a la nau del polígon per tal d'obtenir l'espai lliure necessari per a instal·lar la documentació semiactiva de consulta més freqüent, la qual s'havia de rebre com a conseqüència del trasllat.
  - * Ampliació de les prestatgeries metàl·liques.
- Dipòsit de la nau del polígon Francolí:
  - * Per tal d'aprofitar al màxim l'espai, ampliació de la capacitat d'emmagatzematge amb la instal·lació de prestatgeria metàl·lica fixa amb una capacitat de 400 metres lineals i instal·lació d'una passarel·la per tal de facilitar la càrrega i descàrrega.

- * Instal·lació d'un sistema d'alarma contra incendis i robatori.
- Creació d'un dipòsit documental nou a la rambla Nova.

◆ El dipòsit auxiliar de l'edifici de la rambla Nova

El vell edifici de la plaça de la Font ja no podia encabir tots els serveis municipals adequadament. Per tant, es decidí buscar un lloc per ubicar-hi la major part dels departaments i poder oferir un millor servei a la ciutadania. Es va llogar l'edifici sencer de la rambla Nova 59, i s'iniciaren les obres per tal d'adequar-lo al nou concepte d'oficina amb pocs documents al lloc de treball per tal d'amortitzar el cost del metre quadrat. Aquest sistema, que moltes empreses privades ja utilitzaven, necessitava un dipòsit d'arxiu amb força capacitat i a prop del lloc de treball per a donar servei a les necessitats administratives. Per aquest motiu es va habilitar al soterrani un dipòsit d'arxiu nou que complís amb les mesures adequades tant pel que fa a la capacitat com per a la preservació de la documentació (prestatgeries compactes, que doblen la capacitat, control d'accés, sistemes de detecció d'incendis i, per primer cop, un sistema de gas Alon que reduiria l'oxigen en cas d'incendi, cosa que permetria sufocar-lo).

Característiques del dipòsit de la rambla Nova, 59:

- Superfície: 154 m²
- Capacitat: 1.514 metres lineals
- Equipament: prestatgeries mòbils metàl·liques

◆ El dipòsit de la Tabacalera. Un arxiu per al segle XXI

Els dos dipòsits —la nau al polígon i el de la rambla Nova— donaren solució per a la gestió de la documentació administrativa (d'ús freqüent i semifreqüent) però no per a la gestió i conservació de la documentació històrica. Els fons històrics textuals es seguien conservant a les golfes de l'ajuntament, els fons d'imatges a un dipòsit auxiliar del museu d'història i els fons hemerogràfics i la biblioteca local a l'antic ajuntament. La solució definitiva es va donar amb la rehabilitació i adequació d'un dels magatzems de l'antiga fàbrica de tabacs La Tabacalera. Aquest projecte, des del primer moment, va ser concebut no solament com a dipòsit per a la documentació, sinó com a seu del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal.

D'entrada oferia bones possibilitats, perquè era un espai gran, diàfan, ben comunicat i en bon estat de conservació. Seguint models d'arxius sem-

Dipòsits de l'Arxiu a la "Tabacalera". CIT/l'Arxiu. Autor: Isaías Mena

blants, i prenent com a referència el manual de criteris tècnics per a la construcció d'un arxiu,¹⁸ els arquitectes Daniel Milà i Zaida Pérez van projectar dues plantes per als dipòsits i una altra per a les diverses dependències del Servei d'Arxiu.

Planta 2. Espais per al Servei d'Arxiu

- Oficines centrals del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal
- Espai de treball i àrea de reproducció de documents (fotocòpia, fotografia o digitalització)
- Sala del servei didàctic
- Sala d'actes amb capacitat per a seixanta persones amb canó de projecció i connexió a la xarxa
- Espai expositiu
- Sala de consulta

18. Criteris per a la construcció d'arxius. Document tècnic redactat per la Direcció General del Patrimoni Cultural. Any 2009.

Dipòsits de l'Arxiu a la "Tabacalera". CIT/l'Arxiu. Autor: Isaías Mena

Planta 0 i 1. Dipòsits documentals de l'Arxiu

- Superfície: 1.560 m²
- Capacitat: 8.300 metres lineals
- Equipament: prestatgeries mòbils metàl·liques
- Dipòsit d'imatges i documents sonors climatitzat
- Sala de desinfecció

En aquest nou arxiu, inaugurat el 17 de desembre de 2012, els dipòsits tenen, com és lògic, tots els condicionants estructurals (resistència i alçades dels forjats, tancaments, pintura, paviments, aïllaments, etc.), d'instal·lacions (electricitat, enllumenat, climatització, etc.) i està dotat amb les mesures de seguretat adients (alarma volumètrica, alarma d'incendis —sistema de nebulització contra incendis—, etc.) Per tal de garantir una millor conservació de les imatges (plaques de vidre, negatius, positius, pel·lícules, etc.), que necessiten unes condicions d'humitat i temperatura especials, es va construir un dipòsit aïllat.

◆ Conclusions

Podem assegurar que, tot i les preocupacions i inquietuds dels arxivers, el patrimoni documental, malauradament, no s'ha conservat en les millors condicions. Durant molts anys els dipòsits on s'ha preservat la documentació no reunien les condicions mínimes tant pel que fa a l'espai com per les condicions estructurals dels dipòsits. Si bé és cert que alguns governs municipals, com a mínim, van preocupar-se pel tema, el cert és que cap d'ells no va donar-hi la solució definitiva. Tot i l'existència de diversos projectes per a donar una solució al dipòsit històric (les golfes de l'ajuntament) tot va quedar en bones intencions i solament es van anar fent petites reparacions més que necessàries. Cap a finals del segle xx el creixement del volum documental administratiu obligà a la creació de dipòsits administratius externs, però la documentació històrica es seguia conservant en un dipòsit obsolet, impropï d'una ciutat com la nostra. Dificilment podrem conèixer els documents que van quedar afectats per la humitat i altres problemes ambientals i que es van perdre per sempre més.

La creació del Servei d'Arxiu va comportar un nou concepte pel que fa a la gestió del patrimoni documental. D'una banda, l'impuls dels tècnics i, de l'altra, la predisposició política per tal de donar una solució definitiva van propiciar la creació de l'Arxiu de la Tabacalera. En aquest nou equipament s'hi ha concentrat tot el patrimoni documental, indistintament del seu suport: documents textuais (pergamins papers, electrònics, etc.), d'imatges (plaques de vidre, negatius, positius, pel·lícules, etc.), gràfics (paper vegetal, paper, etc.), hemerogràfics, bibliogràfics, etc. Així mateix, l'any 2014, en disposar d'unes instal·lacions adequades, es va poder recuperar el fons municipal (segles XIII-XVIII), que l'Ajuntament de Tarragona havia cedit en dipòsit a la Generalitat de Catalunya.¹⁹ Aquestes instal·lacions també han permès trencar amb la visió clàssica de l'Arxiu com un indret tancat, un lloc d'accés reservat solament als erudits. Deu anys després de la seva inauguració s'ha consolidat com un equipament cultural obert a la ciutadania on,

---

19. Per una ordre del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic, de la Secció d'Arxius de la Generalitat (del qual n'era cap Agustí Duran i Sanpere), s'ordena el trasllat de la documentació pertanyent a l'Ajuntament fins al segle XIX al palau arquebisbal de Tarragona. Allí va romandre fins a l'any 1940, quan es diposità a la casa Castellarnau, núm. 14. L'any 1962, i per ordre de la Direcció General de Museus, Arxius i Biblioteques, va anar a parar a l'Arxiu Històric Provincial, situat al carrer Gasòmetre. Finalment, el 1983, es va traslladar al nou edifici de l'Arxiu Històric de Tarragona, situat a la rambla Vella.

a banda del lloc on es gestionen i es conserven els documents,²⁰ es generen activitats molt diverses per tal de donar a conèixer el patrimoni documental i la història de la ciutat.²¹

JOAQUIM NOLLA AGUILÀ
Cap de l'Arxiu Administratiu i Gestió Documental
de l'Ajuntament de Tarragona

◆ Bibliografia

BARRIACH MOLAS, Francesc (1992): *Arxiu Històric Municipal de Tarragona a Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Pàg. 367-384.

FARRÉ SANFELIU, Josep (2008): *El cos de bombers de Tarragona (1858-2008)*. Quaderns de l'Arxiu, 4. Tarragona: Servei d'Arxiu i Documentació Municipal. Ajuntament de Tarragona.

MIRALLES, Roger; PUJOL, Antoni; PUJOL, Agustín; PIQUÉ, Jordi (coordinador) (2017): *Josep M. Pujol de Barberà a Tarragona (1897-1949): l'arquitecte i l'espai*. Quaderns de l'Arxiu, 8. Tarragona: Servei d'Arxiu i Documentació Municipal. Ajuntament de Tarragona.

CAPELL, Emilia; COROMINES, Mariona (coordinadores) (2009): *Manual d'arxivística i gestió documental*. Associació d'Arxiviers de Catalunya.

Memòries del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal de l'Ajuntament de Tarragona: <<https://www.tarragona.cat/patrimoni/fons-documentals/arxiu-municipal-tarragona/presentacio/com-funcionem>>

---

20. L'Arxiu, adscrit al Servei d'Arxiu i Documentació Municipal de l'Ajuntament de Tarragona consta de quatre seccions:

- ▶ Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona (AHCT)
- ▶ Arxiu Administratiu i Gestió Documental (AAGD)
- ▶ Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona (BHMT)
- ▶ Centre d'Imatges de Tarragona (CIT)

Conserva i gestiona 54 fons i col·leccions documentals (11.412 ml), prop de 2.000.000 de fotografies, 4.400 plànols, 16.592 llibres, 450 publicacions periòdiques i 4.650 cartells.

21. Per a més informació consulteu la pàgina web següent: <<https://www.tarragona.cat/patrimoni/fons-documentals/arxiu-municipal-tarragona/noticies/noticies-2022/a-la-porta-dels-seus-10-anys-larxiu-es-consolida-com-a-espai-de-consulta-historica-de-referencia>>